

Läget i den svenska grisbranschen

Svensk grisproduktion har en sviktande lönsamhet, i likhet med flera andra delar av animalieproduktionen i Sverige och i EU.

Grisköttet har precis som övrig svensk jordbruksproduktion under senare år fått allt starkare konkurrens från importerade livsmedel. Sedan EU-inträdet har till exempel andelen svenskproducerat fallit från nästan 100 % av det griskött som konsumerades till cirka 68 % i dag. Detta trots att den totala konsumtionen av griskött har stigit med 9 %. Det innebär att konsumtionen av importerat griskött har ökat samtidigt som den svenska produktionen har minskat med 25 %.

Under senare tid har ett antal händelser inträffat som sätter ytterligare press på de svenska grisproducenterna. De viktigaste händelserna är att leveranskontrakt har sagts upp med ett antal producenter och att Ryssland har stoppat all import av obearbetat griskött sedan afrikansk svinpest konstaterats i två vildsvin i Litauen. Ryssland är EU:s största exportdestination för obearbetat griskött och störningar i handeln är därför mycket kännbara. Handelsstoppet har redan medfört sänkta priser i EU. Det ryska importstoppet gör marknadssituationen extra besvärlig just nu, men det bör vara ett övergående problem.

En indikation på svårigheterna att avsätta griskött på den svenska marknaden är att det förekommer viss export av levande grisar för slakt i Tyskland. Dessutom finns signaler om att slakteriet i Skara kan komma att läggas ner.

Vilka faktorer påverkar lönsamheten?

Det finns flera faktorer som ligger bakom den negativa lönsamhetsutvecklingen. Ingen enskild faktor kan vända utvecklingen i grisbranschen. Även förhållanden i andra led än jordbrukarledet påverkar lönsamheten.

Mest grundläggande för lönsamheten hos grisföretagarna är konsumenternas preferenser för svenskt griskött. Konsumenterna har i många fall en högre betalningsvilja för svenska styckningsdetaljer än för importerade. I charkprodukter och andra bearbetade produkter blir råvaran ofta mer anonym och andelen konsumenter som är villiga att betala ett merpris för denna typ av produkter förefaller vara mindre än för styckningsdetaljer. Cirka 80 % av slaktutbytet på grisen utgörs av detaljer som går till charkråvara, färs eller färdigrätter. Andelen varierar med årstiden eftersom efterfrågan på vissa styckningsdetaljer, som skinkan, har en tydlig årstidsvariation.

En annan viktig faktor som påverkar lönsamheten är företagens effektivitet, där det fortfarande finns en stor spridning enligt uppgifter från företagens egen statistik (Pigwin). Delar av primärproduktionen präglas av ett leverantörstänkande snarare än ett marknadstänkande. Företagen med högst produktivitet står sig väl i en internationell jämförelse och fler företag behöver höja sig till denna nivå. Intäkterna per årsarbetskraft är också en viktig indikator för lönsamheten i branschen. Arbetskraftskostnaderna i Sverige är höga jämfört med många länder med stor produktion. Detta påverkar såväl grisproducenterna som leden före och efter. Utveckling av nya produkter är förstås betydelsefullt. Inom grisbranschen finns aktuella exempel i form av t.ex. rapsgris, guldgris och utveckling av nya korvsortiment.

En utmaning är också att Sverige är en liten och minskande marknad för insatsvaror som till exempel foder. Byggmarknaden kännetecknas av fåtalskonkurrens.

Även om arbetskraftskostnaderna i svensk livsmedelsindustri är relativt låga i jämförelse med annan industri ligger de ofta högre än i viktiga konkurrentländer. En utmaning är att kunna investera i effektiva produktionsanläggningar för exempelvis slakt samtidigt som branschen backar. Primärproduktion och förädling bör ha en affärsrelation som bygger på ömsesidigt beroende av varandra och marknaden för goda affärer.

I Sverige är vi måna om vårt goda djurhälso- och djurskyddsläge. Våra smittskydds- och djurskyddsbestämmelser ger högre produktionskostnader, men den goda djurvälstånd som dessa regler bidrar till medför även vinster i form av friskare djur med bättre tillväxt och mindre antibiotikaanvändning. Detta ger även ett mervärde i form av säkra livsmedel för konsumenten.

När det gäller priserna på griskött är det viktigt att hålla i minnet att EU har ett påtagligt överskott som exporteras. Det medför att de länder som importerar griskött från EU får ett avgörande inflytande på prissättningen inom EU, vilket också påverkar möjligheten till eventuella merbetalningar för griskött.

Den offentliga maten

En stor del av den offentliga maten importeras i dagsläget. För att få en bild av andelen svenskt griskött som köps inom offentlig upphandling har Jordbruksverket frågat bland annat kostcheferna i några kommuner om hur stor andel av deras inköpta griskött som är av svenskt ursprung. Undersökningen är begränsad men visar att andelen svenskt kött varierar mellan kommunerna. I de fåtal fall vi kunnat få separata siffror för griskött tenderar importandelen att vara närmare 50 %.

Vad behövs för att förbättra lönsamheten?

Ökad preferens för svenskt griskött från konsumenterna

Eftersom konsumenternas preferenser för svenskt griskött är den mest grundläggande faktorn för lönsamheten hos grisföretagarna har producenterna och handeln en viktig uppgift att tydligare påvisa mervärdena med svenska råvaror. Det gäller inte minst de cirka 80 % av slaktutbytet på grisen som går till

charkråvara, färs eller färdigrätter. Vad kan branschen göra ytterligare för att få ut ett merpris för svensk råvara i dessa produkter?

Ökad efterfrågan genom offentlig upphandling

Om offentliga upphandlingar av livsmedel i högre utsträckning leder till att svensk mat köps in är det förstås positivt för den svenska produktionen. Det finns ett antal nya hjälpmedel och regler som bör kunna påverka utvecklingen i positiv riktning. Andelen svenskt kött vid offentlig upphandling bör framöver kunna gynnas av

- om kommunerna i högre utsträckning använder miljöstyrningsrådets underlag för att ställa miljö- och djurskyddskrav vid upphandling av mat
- ett domstolsutslag i Kammarrätten i Stockholm i februari 2012 som fastslog att en kommun vid offentlig upphandling av livsmedel kan ställa krav om antibiotikaanvändning, transporttider och slaktmetod
- att Europaparlamentet antog nya EU- regler om offentlig upphandling den 15 januari 2014.

Utveckling av företagande

Variationen i lönsamhet är stor mellan företag med liknande yttre förhållanden. Det är svårt att isolera orsakerna till detta, men det är av avgörande betydelse att de företag som har svårt att nå en acceptabel lönsamhet kan få verktyg att göra de förändringar som är nödvändiga. Relevant konsult hjälp kan vara en väg.

Insatsvaru- och livsmedelsindustrin

Marknaderna för såväl insatsvaror som för de produkter som jordbrukarna levererar fungerar i flera fall inte särskilt väl i Sverige. För till exempel grisbranschen finns strukturproblem inom industriledet. Konkurrenssituationen för såväl foder som andra insatsvaror präglas av fåtalskonkurrens. Problemen med överkapacitet inom livsmedelsindustrin medför sannolikt problem med höga fasta kostnader. Under de senaste åren verkar transparensen i prissättningen ha minskat. En större transparens ökar möjligheten för företagarna att jämföra priser både för insatsvaror och för de grisar som säljs.

Det finns gemensamma EU-regler som ska sätta en lägsta nivå för bland annat djurskyddskrav för grisar. Tydliga indikationer finns om att många länder ännu inte fullt ut uppfyller dessa krav, trots långa anpassningstider.

Livsmedelsindustrin och restaurangsektorn kan i sina inköp av råvara säkerställa att produktionen minst följer gällande EU-regler. I de fall företagen framhåller svenska mervärden i produkten – direkt eller indirekt – bör även råvaran vara av svenskt ursprung för att inte vilseleda konsumenten.

Vad kan Jordbruksverket stödja med?

De långsiktiga lönsamhetsproblemen är huvudsakligen marknadsrelaterade och måste lösas av marknaden. Justeringar av regelverk eller stöd till sektorn kan ha betydelse men löser inte de långsiktiga problemen. Produktionsvärdet inom grissektorn uppgår i jordbrukarledet till cirka 4 miljarder kronor per år.

Möjligheter inom landsbygdsprogrammet 2014-2020

Ett nytt landsbygdsprogram för perioden 2014-2020 är under utarbetande. Hur programmet kommer att se ut är inte klart, men kommer att beslutas av regeringen under våren. EU-förordningarna erbjuder ett antal åtgärder som Sverige har möjlighet att utnyttja för att underlätta för en hållbar och konkurrenskraftig grisnäring. Möjliga åtgärder är:

- Kompetensutveckling och rådgivning till företagare
- Investeringsstöd till primärproducenter
- Investeringsstöd för förädling i livsmedelsindustrin
- Stöd till samarbete för att ta fram nya produkter, ny teknik och innovationer
- Ersättning för ökad djurvälstånd

De åtgärder i landsbygdsprogrammet som kan beröra grisbranschen skulle kunna samlas i en form av paket som gör det lättare för företagarna att överblicka vilka möjligheter som landsbygdsprogrammet kan ge. Jordbruksverket menar att det behövs en dialog med näringen för att möjligheterna i landsbygdsprogrammet ska nyttjas på ett så bra sätt som möjligt.

Ersättning för extra djuromsorg för suggor

Ersättningen för extra djuromsorg för suggor har funnits i landsbygdsprogrammet sedan 2012 för att förstärka arbetet med en god djurhälsa för att djuren ska må bättre. Ersättningen kan sökas av de som har suggor och betäckta gyltor. Under 2013 betalades stöd ut till 509 företag. Hittills har Jordbruksverket betalat ut 238 miljoner kronor i denna stödför.

Regelförenkling och flexibilitet med bibehållet djurskydd

Jordbruksverket för kontinuerligt en dialog med näringen om utformning och tillämpning av olika regelverk. Vi strävar efter att förenkla och ha flexibilitet. Vi har också nära samverkan och dialog med andra svenska myndigheter och branschorganisationer samt inom EU.

Den 24 januari 2014 skickade Jordbruksverket ut förslag på ändring av djurskyddsföreskrifterna i L 100 (Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket m.m.) på remiss. Jordbruksverket räknar med att ändringarna kommer att leda till en bättre lönsamhet för företag som producerar smågrisar och påverka konkurrensförhållandena för berörda företag i positiv riktning. Förslagen är initierade av grisnäringen. De aktuella ändringarna för gris är framför allt:

- Ändringar i måttföreskrifterna för sinsuggor så att det möjliggör system med foderliggbås. Detta bedöms kunna leda till förbättrad lönsamhet genom till exempel förbättrad hållbarhet hos suggorna, förbättrad fertilitet och större arbetseffektivitet för lantbrukarna.
- Justering av måttföreskrifterna för suggor i grupper större än 40 (ytan blir något mindre). Detta kommer kunna leda till ett effektivare utnyttjande av stallarna samt en minskad arbetstidsåtgång per sugga. Den kommer

främst beröra stora besättningar med 400 eller fler suggor och minskar byggkostnaderna i dessa besättningar.

- Möjlighet att avgränsa vissa ytor i digivningsboxar från smågrisarna. Detta kommer kunna leda till bättre hygien med renare grisar och en mindre arbetsinsats för lantbrukaren. Ändringen medför även andra positiva effekter som lägre vård- och behandlingskostnader, högre tillväxt hos smågrisarna, lägre smågrisdödlighet samt i övrigt en effektivare produktion.
- Förenkling gällande krav på larm i vissa mindre avdelningar.

Grisbranschen har även tagit ett eget initiativ för att undersöka möjligheten att införa ett kontrollprogram för gris och därigenom minska smågrisdödligheten. Just nu genomförs ett pilotprojekt, som är delfinansierat av Jordbruksverket med drygt en miljon kronor från landsbygdsprogrammet. Syftet med projektet är att skaffa underlag för hur ett sådant kontrollprogram skulle fungera i praktiken. Resultaten från projektet ska sedan utvärderas. Vi ser med intresse på pilotprojektet och om branschen blir nöjd med utfallet och kommer in med en ansökan om att införa ett kontrollprogram ska vi prioritera frågan högt och titta noga på den. En viktig utgångspunkt är att bibehålla djurväl-färden och inte öka sjuklighet och antibiotikaanvändning.

Förenklingsresan leder till enklare vardag för grisföretagare

Jordbruksverket har tagit initiativ till Förenklingsresan, en resa som vi genomför tillsammans med LRF och där en rad andra myndigheter och branschorganisationer också deltar. Vi har besökt lantbrukare i olika delar av landet och med olika produktion för att höra vad de upplever som krångligt och vad som kan förenklas. I mars 2014 kommer vi att lägga fram en handlingsplan med åtgärder som ska leda till en enklare vardag. Planen kommer att innehålla åtgärder som är till nytta såväl för grisföretagare som för andra typer av lantbrukare. Det gäller till exempel samordning och avisering av kontroller, bemötande, rapportering och dokumentation.

Jordbruksverket arbetar med grisfrågor internationellt

Jordbruksverket jobbar även internationellt med grisfrågor. EU-kommissionen initierade för drygt ett år sedan en arbetsgrupp för framtagande av riktlinjer kring gridirektivet i syfte att få alla medlemsstater att leva upp till direktivet. Jordbruksverket har varit pådrivande i arbetet och kommissionen har meddelat att de är intresserade av att använda sig av Sveriges erfarenheter på något sätt. Vi är även bland annat involverade och drivande i internationella utbildningar om grisvälfärd inom EU.

Kalibrering av regler på djurskyddsområdet

För att stärka kompetensen och förbättra samsynen kring lagstiftningens krav när det gäller djurskyddsbedömningar har Jordbruksverket arbetat med så kallade kalibreringskurser för veterinärer och länsstyrelsernas djurskyddshandläggare. Jordbruksverket arbetar även med att göra tydliga vägledningar för länsstyrelsernas djurskyddskontroller.

Jordbruksverket håller även varje år flera utbildningar för länsstyrelsernas förprövare i syfte att likrikta, utbyta erfarenheter och hålla förprövarna uppdaterade kring lagstiftningens krav.

Jordbruksverket har förtydligat tillämpningen av reglerna för spaltgolv till grisar

Jordbruksverket gjorde för ett par år sedan en grundlig utredning om hur djurskyddsbestämmelserna för betongspaltgolv för grisar ska tillämpas. Detta eftersom bestämmelserna bland annat innebär att spaltöppningar över 18 mm inte längre får användas för slaktgrisar och i Sverige används vanligen 20 mm spaltöppning enligt de tidigare svenska reglerna.

Jordbruksverkets samlade bedömning var att de nya reglerna inte nödvändigtvis behöver innebära förändring för alla grisproducenter som följt de tidigare svenska reglerna. Baserat på denna bedömning reviderade Jordbruksverket den vägledning som nu gäller för djurskyddskontrollen av grisbesättningar. Den reviderade vägledningen har fallit väl ut såväl hos länsstyrelserna som hos branschen, som har beräknat att det vid behov av ombyggnationer hade kunnat medföra utgifter på totalt cirka 95 miljoner kronor.